

Katarzyna Kopaczyńska-Pieczniak

Uwagi na tle uregulowania zakazu konkurencji w kodeksie spółek handlowych

I. Ukształtowanie zakresu przedmiotowego zakazu konkurencji w kodeksie spółek handlowych

1. Spółki handlowe są konstrukcjami prawnymi wykształconymi w gospodarce wolnorynkowej i najlepiej dostosowanymi do prowadzenia działalności (przede wszystkim gospodarczej) w warunkach wolnego rynku. Zjawiskiem nieodłącznie związanym z gospodarką wolnorynkową jest natomiast konkurencja gospodarcza. W ustawodawstwie polskim brak jest definicji konkurencji¹, doktryna natomiast, wypowiadając się w tej kwestii, w zróżnicowany sposób definiuje to pojęcie². W oparciu o reprezentowane w doktrynie definicje, konkurencję gospodarczą można zdefiniować jako rywalizację co najmniej dwóch samodzielnych przedsiębiorców, oferujących towary lub usługi takie same, podobne bądź substytucyjne, działających w tym samym czasie i na tym samym rynku, w warunkach wolnego dostępu do rynku i równości praw, zmierzających

---

¹ Pojęcie konkurentów definiuje natomiast, na swój użytek, ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. Nr 122, poz. 1319 z późn. zm.), uznając za takich przedsiębiorców, którzy wprowadzają lub mogą wprowadzać albo nabywają lub mogą nabywać w tym samym czasie towary na rynku właściwym.

² Definicje konkurencji przytaczają m.in. J. Szwaja, [w:] *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, red. J. Szwaja, Warszawa 2000, s. 5 i nast.; T. Knypl, *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, Sopot 1995, s. 5 i nast.

do osiągnięcia tego samego celu gospodarczego, z jednoczesnym dążeniem do uzyskania przewagi nad rywalami i pozyskania ich klienteli.

Zakaz konkurencji jest jednym z ograniczeń wolności konkurencji, wprowadzonym przez przepisy ustawowe i dotyczącym osób wskazanych w tych przepisach, zabraniającym podejmowania działań, które na ogólnych zasadach wszystkim są dozwolone³. W spółkach handlowych obowiązuje on – w zależności od typu spółki – wspólników lub członków wskazanych organów. Zobowiązanie tych osób do przestrzegania zakazu konkurencji ma na celu ochronę konkurencji jako takiej, a także zapewnienie uczciwości metod i środków stosowanych w jej ramach, i jednocześnie ma służyć ochronie interesów, przede wszystkim gospodarczych, poszczególnych spółek.

2. Uregulowanie zakazu konkurencji opiera się przy tym na specyficznej konstrukcji prawnej. Obowiązuje on bowiem daną osobę w stosunkach wewnętrznych spółki, zaś świadczenie osoby zobowiązanej do przestrzegania tego zakazu polega na zaniechaniu, czyli na niezajmowaniu się interesami konkurencyjnymi wobec spółki. Jednakże jednocześnie świadczenie to nie wyczerpuje się w zachowaniu w spółce, ale wykracza poza jej strukturę organizacyjną i oznacza ograniczenie możliwości zajmowania się określonym rodzajem działalności lub pełnienia oznaczonych funkcji poza stosunkiem danej spółki, a więc w sferze zewnętrznej. Stanowi tym samym ograniczenie o charakterze podmiotowym możliwości podjęcia lub uczestniczenia w działalności gospodarczej (przede wszystkim), zawodowej, jak również w innych jej rodzajach. W odniesieniu do poszczególnych kategorii wspólników spółek osobowych, związanych zakazem konkurencji *ex lege*, stanowi on przyjęty przez ustawodawcę wyznacznik sposobu współdziałania wspólników dla osiągnięcia określonego umową spółki celu. Natomiast w przypadku likwidatorów oraz członków organów spółek handlowych zakaz konkurencji ma gwarantować należyte wypełnianie powierzonych obowiązków i jego przestrzeganie stanowi przejaw dochowania należytej staranności wymaganej od osób pełniących wskazane funkcje.

---

³ J. Sz w a j a, [w:] *Ustawa...*, s. 143; por. też K. K o p a c z y Ń s k a - P i e c z n i a k, *Zakaz konkurencji w świetle przepisów kodeksu handlowego*, Rejent 1993, nr 12, s. 25 i nast.

3. W odniesieniu do kapitałowych spółek handlowych pojęcie zakazu konkurencji nie może być zawężane tylko do konkurencji w działalności gospodarczej. Spółki te mogą bowiem być tworzone również w innych celach. Mogą one zostać utworzone dla prowadzenia działalności innego rodzaju niż działalność gospodarcza, a także dla dążenia do osiągnięcia celu innego niż gospodarczy. W szczególności spółki takie mogą być tworzone w celach zarobkowych, gospodarczych niezarobkowych oraz w celach niegospodarczych⁴. Mogą więc w szczególności prowadzić działalność charytatywną, naukowo-techniczną, badawczą, zarządzać strukturami holdingowymi.

Pewne wątpliwości pojawiają się natomiast przy zdefiniowaniu zakresu działalności, jaka może być prowadzona w spółkach osobowych. Spółki komandytowe i komandytowo-akcyjne mają na celu prowadzenie przedsiębiorstwa (art. 102 i 125 k.s.h.), spółkę jawną ustawodawca ujął jako spółkę, która nie tyle ma na celu prowadzenie przedsiębiorstwa, ile już takie przedsiębiorstwo prowadzi (art. 22 § 1 k.s.h.), natomiast spółka partnerska ma na celu wykonywanie przez partnerów wolnego zawodu w spółce prowadzącej przedsiębiorstwo (art. 86 § 1 k.s.h.). Pojęcie „przedsiębiorstwo”, występujące w powołanych wyżej przepisach, zostało użyte – jak należy sądzić – w znaczeniu funkcjonalnym⁵. Takie znaczenie powyższego terminu definiowane jest w doktrynie jako działalność gospodarcza o charakterze stałym, zorganizowanym, wykonywana w sposób profesjonalny⁶. Jednakże kodeks spółek handlowych nie wymaga, jak czynił to kodeks handlowy, by było to przedsiębiorstwo

⁴ A. K i d y b a, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 7 i nast. w odniesieniu do spółek z ograniczoną odpowiedzialnością.

⁵ Za przedmiotowym znaczeniem terminu „przedsiębiorstwo” występującym w kodeksie spółek handlowych opowiada się natomiast J. S z w a j a, *Pojęcie „przedsiębiorstwo” w Kodeksie spółek handlowych*, [w:] *Studia z prawa prywatnego gospodarczego. Księga pamiątkowa ku czci prof. Ireneusza Weissa*, Kraków 2003, s. 377; por. też powołaną tam literaturę.

⁶ Por. m.in. J. F r a c k o w i a k, *Przedsiębiorca w nowym polskim prawie handlowym*, [w:] *Studia z prawa prywatnego gospodarczego. Księga pamiątkowa ku czci prof. Ireneusza Weissa*, Kraków 2003, s. 93; A. K i d y b a, *Prawo handlowe*, Warszawa 2002, s. 24; M. L i t w i Ń s k a, *Pojęcie przedsiębiorstwa w prawie handlowym i cywilnym. Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu (I)*, PPH 1993, nr 1, s. 8-9; K. S t r z e l c z y k, [w:] J. P. N a w o r s k i, K. S t r z e l c z y k, T. S i e m i ą t k o w s k i, R. P o t r z e s z c z, *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółki osobowe*, Warszawa 95-96.

zarobkowe. Tymczasem w świetle art. 2 ust. 1 ustawy – Prawo działalności gospodarczej⁷, do istoty działalności gospodarczej należy właśnie jej zarobkowy charakter.

W związku z powyższym wydaje się, że spółki osobowe mogą być tworzone również w celu innym niż zarobkowy, a przedmiotem ich działalności może być działalność inna niż działalność gospodarcza nastawiona na zarobek, w szczególności działalność naukowa, badawcza, rozwojowa, dydaktyczna czy też charytatywna⁸. Tym samym pojęciu „przedsiębiorstwo”, używanemu w znaczeniu funkcjonalnym, należy nadać znaczenie szersze, obejmujące prowadzenie w określonym celu i zawodowo działalności skoncentrowanej, zorganizowanej i ciągłej, która może, ale nie musi, być działalnością gospodarczą⁹.

W świetle powyższych uwag zakaz konkurencji w spółkach handlowych należy ująć jako ograniczenie wolności konkurencji nie tylko w zakresie działalności gospodarczej, ale również w obrębie innych rodzajów działalności wykonywanej przez te spółki. Zjawisko konkurencji należy więc ująć szerzej i odnieść również do działalności, która nie jest nastawiona na osiąganie zarobku. W takim ogólnym ujęciu konkurencją jest rywalizacja co najmniej dwóch podmiotów prowadzących taką samą

---

⁷ Ustawa z dnia 19 listopada 1999 r. – Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 101, poz. 1178 z późn. zm.). Działalność gospodarcza zasadniczo powinna mieć charakter zarobkowy, czyli z istoty swej powinna być nastawiona na osiąganie zysku; por. m.in. E. Bieniek-Koronkiewicz, J. Sińczyło-Chłabczyk, *Działalność gospodarcza i przedsiębiorca na gruncie ustawy prawo działalności gospodarczej*, PPH 2000, nr 4, s. 15; K. Stoga, [w:] J. Sommer, K. Stoga, R. Potrzebny, *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 17 i nast.

⁸ S. Sołtysiński, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwałba, *Kodeks spółek handlowych*, t. I, *Komentarz do artykułów 1-150*, Warszawa 2001, s. 223 zalicza działalność dydaktyczną, naukowo-badawczą, rozwojową do działalności gospodarczej, lecz nie nastawionej na osiąganie zysku. Odmienne K. Kruczałak, [w:] J. Frąckowiak, A. Kidyba, K. Kruczałak, W. Opalski, W. Popiołek, W. Pyziół, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 62.

⁹ Tak jest w przede wszystkim w przypadku spółki partnerskiej, która jest tworzona w celu wykonywania przez partnerów wolnego zawodu. W świetle definicji przedsiębiorcy, wprowadzonej do kodeksu cywilnego, wykonywanie wolnego zawodu należy traktować jako działalność zawodową, którą ustawodawca odróżnia od działalności gospodarczej; por. art. 43¹ k.c. dodany ustawą z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408), która wejdzie w życie 24 września 2003 r.

działalność, które oferują efekty tej działalności temu samemu kręgowi odbiorców i każdy z nich zmierza do osiągnięcia tego samego celu, przy jednoczesnym dążeniu do eliminacji rywali.

4. Sposób uregulowania zakresu przedmiotowego zakazu konkurencji w kodeksie spółek handlowych charakteryzuje się pewnymi różnicami, w zależności od tego, czy odnosi się do spółek osobowych, czy też kapitałowych. Pierwsza różnica wyraża się w odmiennym zakresie pojęcia zajmowania się interesami konkurencyjnymi. W odniesieniu do spółek osobowych, przepis art. 56 § 2 k.s.h.¹⁰ stanowi, że wspólnik nie może bez wyraźnej lub domniemanej zgody pozostałych wspólników zajmować się interesami konkurencyjnymi, w szczególności uczestniczyć w spółce konkurencyjnej jako wspólnik spółki cywilnej, jawnej, partner, komplementariusz lub członek organu spółki. Tym samym uczestnictwo w spółce konkurencyjnej we wskazanym wyżej charakterze zostało ujęte jako przejaw zajmowania się interesami konkurencyjnymi, na co wskazuje użyty zwrot „w szczególności”. Natomiast w przypadku spółek kapitałowych przepisy art. 211 § 1 zd. 1 i 380 § 1 zd. 1 k.s.h. stanowią, że członek zarządu nie może bez zgody spółki zajmować się interesami konkurencyjnymi ani też uczestniczyć w spółce konkurencyjnej jako wspólnik spółki cywilnej, spółki osobowej lub jako członek organu spółki kapitałowej. W tych przepisach z kolei uczestnictwo w spółce konkurencyjnej we wskazanym charakterze zostało potraktowane jako oddzielne od zajmowania się interesami konkurencyjnymi zachowanie, zabronione w ramach zakazu konkurencji.

Druga zasadnicza różnica wyraża się w odmiennym uregulowaniu zakazu uczestnictwa w organach spółek konkurencyjnych. W odniesieniu do osób związanych zakazem konkurencji w spółkach osobowych, zakaz ten odnosi się do uczestnictwa w spółce konkurencyjnej jako członka organu, natomiast osoby zobowiązane do przestrzegania zakazu konkurencji w spółkach kapitałowych nie mogą uczestniczyć w spółce konkurencyjnej jako członkowie organu spółki kapitałowej. Porównanie tych dwóch regulacji pozwala na stwierdzenie, że w spółkach osobowych zakazem konkurencji objęte jest wprost uczestnictwo w organach jakiej-

---

¹⁰ Ma on zastosowanie do wszystkich spółek osobowych w zw. z art. 89, 103 i 126 § 1 pkt 2 k.s.h.

kolwiek spółki konkurencyjnej, nie tylko spółki kapitałowej. W szczególności zakaz ten należy odnieść do członkostwa w zarządzie spółki partnerskiej czy w radzie nadzorczej spółki komandytowo-akcyjnej. Zgodzić się przy tym należy z poglądem, że dyskusyjne jest uznanie wskazanych struktur za organy w rozumieniu teorii organów¹¹. Również uregulowanie art. 33¹ § 1 k.c. nie podważa zasadniczo tego poglądu, skoro nakazuje odpowiednie stosowanie przepisów o osobach prawnych do jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną¹². Odpowiednie stosowanie przepisów o organach osób prawnych do wskazanych „organów” w spółkach osobowych nie uprawnia do wniosku o przyznaniu im statusu organu. Jednakże, biorąc pod uwagę nie tylko wskazaną różnicę w treści przepisów, ale również cel uregulowania zakazu konkurencji, jego *ratio legis*, uzasadnione wydaje się objęcie zakresem tej konstrukcji w spółkach osobowych również uczestnictwa we wskazanych „organach” konkurencyjnych spółek osobowych.

Trzecia z różnic w zakresie omawianych uregulowań dotyczy określenia zakazanych form członkostwa w konkurencyjnej spółce osobowej. W uregulowaniu zakazu konkurencji w spółkach osobowych te formy zostały enumeratywnie wymienione. Zakazem objęte jest więc posiadanie statusu wspólnika spółki jawnej, partnera i komplementariusza, natomiast w spółkach kapitałowych zakaz obejmuje uczestnictwo w spółce osobowej w charakterze wspólnika. Literalna wykładnia przemawia więc za uznaniem, że w tym przypadku uczestnictwo w konkurencyjnej spółce osobowej zawsze jest objęte zakazem konkurencji, niezależnie od tego, jaki status w tej spółce ma osoba zobowiązana do jego przestrzegania¹³. Taka interpretacja rodzi z kolei pytanie o sens objęcia zakazem uczest-

---

¹¹ A. K i d y b a, *Kodeks spółek handlowych*, t. I, *Komentarz do art. 1-300 k.s.h.*, Kraków 2002, s. 354 określa zarząd spółki partnerskiej jako *quasi*-organ i przyjmuje w stosunku do tego zarządu konstrukcję przedstawicielstwa statutowego. Również w odniesieniu do rady nadzorczej uważa, że nie jest to organ *sensu stricto*; *Ibidem*, s. 522, natomiast S. S o ł t y s i ń s k i, [w:] S. S o ł t y s i ń s k i, A. S z a j k o w s k i, A. S z u m a ń s k i, J. S z w a j a, *Kodeks...*, t. I, s. 481-482 opowiada się za uznaniem zarządu spółki partnerskiej za organ. Tak również w odniesieniu do rady nadzorczej A. S z u m a ń s k i, [w:] S. S o ł t y s i ń s k i, A. S z a j k o w s k i, A. S z u m a ń s k i, J. S z w a j a, *Kodeks...*, t. I, s. 741.

¹² Przepis ten został dodany ustawą powołaną w przypisie 9.

¹³ Za taką interpretacją opowiada się A. K i d y b a, *Kodeks...*, t. I, s. 833-834.

nictwa w spółce komandytowej w charakterze komandytariusza, w szczególności wówczas, gdy spółka ta została uregulowana w umowie spółki według jej ustawowego, klasycznego modelu, a więc przy założeniu biernej pozycji komandytariusza. Ponadto wątpliwości budzi objęcie zakazem konkurencji uczestnictwa w spółce komandytowo-akcyjnej w charakterze akcjonariusza. Wykładnia celowościowa przepisów o zakazie konkurencji przemawia raczej za tym, by zakazem konkurencji objęte było uczestnictwo w spółce komandytowej w charakterze komandytariusza, o ile jego pozycja w spółce i wpływ na jej działalność zostały wzmocnione przez przyznanie przede wszystkim prawa prowadzenia spraw spółki. Z kolei w odniesieniu do akcjonariusza spółki komandytowo-akcyjnej bardziej uzasadnione byłoby przyjęcie reguły dotyczącej członkostwa w spółkach kapitałowych, a więc objęcie zakresem przedmiotowym zakazu konkurencji statusu akcjonariusza mającego wpływ na funkcjonowanie spółki. Taki wpływ w spółce akcyjnej daje – według ustawodawcy – posiadanie co najmniej 10% akcji (art. 211 § 1 zd. 2 i art. 380 § 1 zd. 2 k.s.h.). Ze względu na istotne znaczenie cech kapitałowych w spółce komandytowo-akcyjnej i uregulowanie zasad uczestniczenia przez akcjonariuszy w życiu spółki przez odpowiednie zastosowanie przepisów o spółce akcyjnej, również w omawianym przypadku można przyjąć próg 10% akcji¹⁴, choć w istocie, biorąc pod uwagę uzależnienie ważności szeregu uchwał walnego zgromadzenia od uzyskania zgody komplementariuszy, rzeczywisty wpływ akcjonariuszy na decyzje podejmowane w spółce komandytowo-akcyjnej jest mniejszy niż akcjonariuszy w spółce akcyjnej. Trzeba jednak zaznaczyć, że dla wykładni takiej, choć uzasadnionej ze względu na *ratio legis* obowiązywania zakazu konkurencji, trudno wskazać podstawę prawną i należy ją raczej traktować jako postulat doprecyzowania przepisów art. 211 § 1 i 380 § 1 k.s.h. na wzór uregulowania art. 56 § 2 k.s.h, lepiej wyrażającego istotę i cel wprowadzenia zakazu konkurencji¹⁵.

---

¹⁴ Por. K. Kopażyńska-Pieczniak, [w:] *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w praktyce*, red. A. Kidyba, Warszawa 2001, rozdz. 4.4B,3.4., s. 1-2, a także rozważania M. Litwińskiej, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2002, s. 523.

¹⁵ Krytyczne uwagi na temat uregulowania zakresu przedmiotowego zakazu konkurencji w spółkach kapitałowych przedstawia również J. Frąckowiak, [w:] J. Frąckowiak, A. Kidyba, K. Kruczałak, W. Opalski, W. Popiołek, W. Pyziół,

Czwarta istotna różnica polega na rozszerzeniu zakresu przedmiotowego zakazu konkurencji w uregulowaniach dotyczących spółek kapitałowych. Zakresem tym objęto bowiem uczestnictwo w innej niż spółka kapitałowa konkurencyjnej osobie prawnej jako członek organu, a także udział w konkurencyjnej spółce kapitałowej w przypadku posiadania w niej co najmniej 10% udziałów lub akcji albo prawa do powoływania co najmniej jednego członka zarządu (art. 211 § 1 zd. 2 i art. 380 § 1 zd. 2 k.s.h.). Objęcie zakazem konkurencji uczestnictwa w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i spółce akcyjnej, uwzględniając uwagi zgłaszane w doktrynie pod rządem przepisów kodeksu handlowego¹⁶, rozszerza zakres przedmiotowy zakazu konkurencji na pośrednie niejako prowadzenie działalności konkurencyjnej poprzez zainwestowanie określonego kapitału w działalność konkurencyjnej spółki kapitałowej. Jednocześnie ograniczono taką formę uczestniczenia w działalności konkurencyjnej do dwóch przypadków: posiadania w spółce konkurencyjnej co najmniej 10% udziałów lub akcji albo przysługiwania prawa do powołania co najmniej jednego członka zarządu. W odniesieniu do pierwszej sytuacji decydujący jest zakres uczestnictwa w kapitale zakładowym, bez względu na liczbę przysługujących wspólnikowi czy akcjonariuszowi głosów. Druga zaś sytuacja obejmuje zarówno przypadki, gdy prawo powołania co najmniej jednego członka zarządu zostało związane z udziałem lub akcją i stanowi formę ich uprzywilejowania (art. 174 § 3 i art. 351 § 1 k.s.h.), jak również przyznanie takiego prawa w umowie spółki konkretnemu, wskazanemu z imienia i nazwiska czy też nazwy (firmy) wspólnikowi lub akcjonariuszowi (art. 159 i art. 354 § 1 k.s.h.), co oznacza, że ma ono charakter prawa przyznanego osobiście.

5. Zakazem konkurencji objęto również uczestniczenie w innej niż spółka kapitałowa konkurencyjnej osobie prawnej jako członek organu.

Kodeks..., s. 618; J.P.Naworski, [w:] J.P.Naworski, K.Strzelczyk, T.Siemiatkowski, R.Potrzeszcz, *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2001, s. 415.

¹⁶ Por. A.Szajkowski, [w:] S.Sołtysiński, A.Szajkowski, J.Szwaja, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. II, Warszawa 1996, s. 544; K.Kopaczyńska-Pieczniak, [w:] *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w praktyce*, red. A.Kidyba, Warszawa 1998, rozdz.4.4B.3.4., s. 2-3.

Ze względu na cel zakazu konkurencji ten przejaw omawianego ograniczenia należy odnieść przede wszystkim do organów zarządzających i nadzorczych konkurencyjnych osób prawnych, a w szczególności zarządu i rady nadzorczej spółdzielni, zarządu fundacji, zarządu i organu kontroli wewnętrznej stowarzyszenia. Pomimo sformułowania sugerującego uczestnictwo w organie kolegialnym zakazem konkurencji objąć również należy pełnienie funkcji organu z istoty swej jednoosobowego, tj. dyrektora przedsiębiorstwa państwowego. Ponadto członkostwo w organie konkurencyjnej osoby prawnej należy odnosić nie tylko do organów ustawowych tych podmiotów, ale również do organów ukonstytuowanych w statucie osoby prawnej, do których należy m.in. zaliczyć radę fundacji czy radę fundatorów w fundacji¹⁷.

Kazuistyczne wskazanie przejawów aktywności objętych zakazem konkurencji wyłania jednak pewne wątpliwości. Przede wszystkim pojawia się pytanie o uczestnictwo w strukturach czy pełnienie funkcji odpowiadających organom osób prawnych w konkurencyjnych jednostkach organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, ale wyposażonych w zdolność prawną. W szczególności dotyczy to członkostwa w zarządzie spółki partnerskiej, w radzie nadzorczej spółki komandytowo-akcyjnej czy pełnienia funkcji dyrektora głównego oddziału zagranicznego zakładu ubezpieczeń. Ponadto – w świetle takiego uregulowania – wątpliwości może budzić dopuszczalność pełnienia przez osobę związaną zakazem konkurencji funkcji przedstawiciela ustawowego¹⁸ konkurencyjnej osoby prawnej, który został wyposażony w kompetencje analogiczne do organu zarządzającego takiej osoby prawnej. Do tej grupy zaliczyć należy między innymi likwidatorów¹⁹, tymczasowego kierownika przedsiębiorstwa państwowego, zarządcę czy osobę sprawującą zarząd komi-

---

¹⁷ Por. A. K i d y b a, *Ustawa o fundacjach. Prawo o stowarzyszeniach*, Warszawa 1997, s. 34.

¹⁸ Na temat teorii przedstawicielstwa i rodzajów przedstawicieli ustawowych osób prawnych A. K i d y b a, *Prawo...*, s. 100 i nast.

¹⁹ W szczególności w spółkach kapitałowych likwidatorzy mają prawo prowadzenia spraw i reprezentacji spółki w zakresie czynności likwidacyjnych (art. 283 § 1 w zw. z art. 282 § 1 k.s.h. oraz art. 469 § 1 w zw. z art. 468 § 1 k.s.h.), a ponadto stosuje się do nich przepisy dotyczące członków zarządu, chyba że przepisy regulujące rozwiązanie i likwidację spółki stanowią inaczej (art. 280 i art. 466 k.s.h.).

saryczny w takim przedsiębiorstwie²⁰. Wydaje się, że objęcie pełnienia tych funkcji w konkurencyjnym podmiocie zakresem zakazu konkurencji uzasadnić można w dwojaki sposób. Po pierwsze, możliwe jest zastosowanie w tym zakresie wykładni rozszerzającej, która jest uzasadniona celem wprowadzenia zakazu konkurencji. Po drugie, przyjąć można, że mimo braku wyraźnego zakazu pełnienia takich funkcji jest on objęty ogólną klauzulą zakazu zajmowania się interesami konkurencyjnymi²¹. W sytuacji bowiem, gdy osoba prawna lub spółka osobowa prowadzi działalność konkurencyjną należy uznać, że przedmiot jej działalności obejmuje zajmowanie się interesami konkurencyjnymi. W istocie działalnością tych podmiotów zarządzają w określonych sytuacjach wskazane wyżej osoby. Tym samym to one właśnie zajmują się interesami konkurencyjnymi, choć czynią to w imieniu i na rachunek takiego podmiotu²².

II. Zakres podmiotowy obowiązku lojalności i zakazu konkurencji w spółkach osobowych

1. Uregulowanie powyższego zagadnienia w spółce jawnej nie uległo zasadniczej zmianie w porównaniu z poprzednim stanem prawnym, gdyż przepisy art. 56 i 57 k.s.h. stanowią w zasadniczym kształcie odwzorowanie przepisów art. 110-111 k.h.

Rozważenia natomiast wymaga określenie zakresu podmiotowego obowiązku lojalności i zakazu konkurencji w spółce partnerskiej. Ograniczenia te nie zostały w odniesieniu do tej spółki bezpośrednio uregu-

---

²⁰ Zarówno zarządca, jak i zarządca komisaryczny przejmują kompetencje organów przedsiębiorstwa, z wyjątkami wskazanymi w przepisach (art. 45b ust. 1 pkt 3 oraz art. 66 ust. 3 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych, tj. Dz.U. z 2002 r. Nr 112, poz. 981), natomiast tymczasowy kierownik jest wyznaczany do czasu powołania dyrektora i pełni jego obowiązki; por. A. K i d y b a, *Dyrektor jako organ przedsiębiorstwa państwowego*, Warszawa 1993, s. 99.

²¹ A. K i d y b a, *Kodeks...*, t. I, s. 834, który zajmowanie się interesami konkurencyjnymi ujmuje jako „działania aktywne, które nie wiążą się z uczestnictwem w podmiotach konkurencyjnych, wymienionych w art. 211 k.s.h.”; por. również interpretację pojęcia „interesy konkurencyjne” przedstawioną przez S. S o ł t y s i ń s k i e g o, [w:] S. S o ł t y s i ń s k i, A. S z a j k o w s k i, A. S z u m a ń s k i, J. S z w a j a, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do artykułów 301-458*, t. III, Warszawa 2003, s. 596.

²² Na temat zajmowania się interesami konkurencyjnymi w cudzym imieniu K. K o p a c z y ń s k a - P i e c z n i a k, *Zakaz...*, s. 37-38.

lowane, jednakże w związku z tym, że w sprawach nieuregulowanych w przepisach dotyczących spółki partnerskiej stosuje się do niej odpowiednio przepisy o spółce jawnej, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 89 k.s.h.); do obowiązku lojalności i zakazu konkurencji w spółce partnerskiej mają odpowiednie zastosowanie przepisy art. 56 i 57 k.s.h.

W odniesieniu do obowiązku powstrzymania się od wszelkiej działalności sprzecznej z interesami spółki należy przyjąć, że obowiązuje on wszystkich partnerów, gdyż odpowiednio zastosowany przepis art. 56 § 1 k.s.h. dotyczyć będzie bowiem po prostu partnerów, niezależnie od ich wpływu na prowadzenie spraw czy reprezentację spółki oraz bez względu na przyjęty w spółce model zarządzania jej działalnością i reprezentowania w obrocie. W spółce tej, ze względu na wykonywanie przez partnerów wolnego zawodu, szczególnie ważną rolę odgrywa jej skład osobowy i odpowiedni dobór osób ją tworzących. Lojalność wobec spółki oraz pozostałych partnerów jest nie tylko niezbędnym warunkiem prawidłowego funkcjonowania spółki w obrocie, przy uwzględnieniu jej szczególnego przedmiotu działalności, ale również wiąże się nierozdzielnie ze statusem osób wykonujących wolny zawód²³. W spółce tej obowiązek lojalności wynika więc z samego uczestnictwa w charakterze wspólnika – partnera i nie jest zdeterminowany żadnymi innymi przesłankami.

Zakaz konkurencji jest związany ze sposobem ukształtowania statusu wspólnika w spółce, w szczególności z przyznanymi mu ustawowo uprawnieniami do prowadzenia spraw i reprezentacji spółki, pozwalającymi kształtować jej działalność. W spółce partnerskiej prawo prowadzenia spraw i reprezentowania spółki przysługuje *ex lege* każdemu partnerowi (art. 39 w zw. z art. 89 k.s.h. i art. 96 k.s.h.), jednakże może być realizowane przy zastosowaniu dwóch różnych modeli. O wyborze jednego z nich decydują partnerzy w umowie spółki.

Według pierwszego modelu, właściwego spółkom osobowym, prawo prowadzenia spraw spółki oraz prawo do jej reprezentowania realizowane są według zasad obowiązujących w spółce jawnej (art. 40-47 k.s.h. oraz art. 29-30 k.s.h. w zw. z art. 89 k.s.h. i art. 96 k.s.h.). Przy przyjęciu

---

²³ Wśród cech charakteryzujących wolne zawody szczególne znaczenie odgrywa etos zawodowy; por. m.in. J. J a c y s z y n, *Spółka partnerska według przepisów ustawy kodeks spółek handlowych*, Bielsko-Biała 2001, s. 77 i nast.

takiego – klasycznego – modelu funkcjonowania spółki partnerskiej zakaz konkurencji obowiązuje *ex lege* wszystkich partnerów, niezależnie od tego, czy mogą powyższe uprawnienia realizować, czy też zostali ich pozbawieni zgodnie z przepisami kodeksu spółek handlowych. Odpowiednie zastosowanie przepisu art. 56 § 2 k.s.h. oznacza, że odnosi się po prostu do partnerów, bez względu na zakres ich uprawnień w spółce²⁴.

Drugi natomiast z możliwych do przyjęcia modeli – kapitałowy – zakłada powierzenie prowadzenia spraw i reprezentacji spółki partnerskiej zarządowi (art. 97 § 1 k.s.h.). Ustanowienie zarządu w spółce partnerskiej powoduje, że partnerzy zostają pozbawieni prawa prowadzenia jej spraw oraz reprezentowania, bez konieczności dokonywania w tym zakresie dodatkowych czynności (art. 96 § 1 zd. 2 k.s.h.). Należy bowiem przyjąć, że w razie powołania zarządu jest on wyłącznie kompetentnym w zakresie wskazanych czynności²⁵, natomiast wpływ partnerów na zarządzanie spółką zostaje ograniczony do możliwości podejmowania uchwał w sprawach wskazanych w przepisach kodeksu. Do zarządu spółki partnerskiej mają odpowiednie zastosowanie przepisy art. 201-211 i art. 293-300 k.s.h., odnoszące się do zarządu w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. W tej sytuacji na podstawie art. 211 w zw. z art. 97 § 2 k.s.h. zakaz konkurencji obowiązuje członków zarządu, przy czym jego zakres wyznacza treść powołanego art. 211 k.s.h., a nie art. 56 § 2 k.s.h. Jednocześnie pojawia się zagadnienie obowiązywania zakazu konkurencji w odniesieniu do partnerów, skoro ustanowienie zarządu istotnie zmienia ich pozycję w spółce. Niewątpliwie bowiem nadal są zobowiązani do lojalności wobec spółki. Wydaje się również, że powołanie zarządu nie powoduje automatycznie zwolnienia partnerów z obowiązku przestrzegania zakazu konkurencji. Ograniczenie to bowiem wiąże się – jak wyżej

---

²⁴ Tak w odniesieniu do zakazu konkurencji w spółce jawnej Z. Fenichel, [w:] T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatkó, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Łódź 1992, s. 121; M. Allerhand, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. I, Bielsko-Biała 1991, s. 168.

²⁵ Tak A. Kidyba, *Kodeks...*, t. I, s. 355 i nast.; W. Pyziół, [w:] J. Frąckowiak, A. Kidyba, K. Kruczałak, W. Opalski, W. Popiołek, W. Pyziół, *Kodeks...*, s. 149, natomiast T. Siemiątkowski, R. Potrzeuszcz, [w:] J.P. Naworski, K. Strzelczyk, T. Siemiątkowski, R. Potrzeuszcz, *Komentarz...*, s. 243 sprostowują uprawnienie zarządu w zakresie prowadzenia spraw spółki tylko do czynności zwykłego zarządu.

wskazano – z ich statusem jako partnerów, niezależnie od tego, czy w konkretnym przypadku realizują prawo prowadzenia spraw lub reprezentacji spółki. Skoro pozbawienie prawa prowadzenia spraw lub prawa do reprezentowania spółki w modelu właściwym spółkom osobowym nie uchyla obowiązywania powyższego zakazu, taki sam wniosek wydaje się usprawiedliwiony w razie powołania zarządu. W takiej sytuacji, z woli samych partnerów, zostają oni wyłączeni od zarządzania spółką i reprezentowania jej w obrocie. Ich ustawowe prawa w tym zakresie podlegają wówczas niejako „zawieszeniu” i zostają przywrócone w razie zmiany umowy i powrotu do modelu właściwego spółkom osobowym. Przyjęcie „kapitałowego” modelu prowadzenia spraw i reprezentacji spółki odnosi się tylko do tej sfery i nie oznacza dla partnerów zrównania ich pozycji w spółce ze statusem wspólnika spółki kapitałowej (z ograniczoną odpowiedzialnością). Oczywiście umowa spółki może zawierać odmiennie postanowienia i przewidywać, że w razie powołania zarządu partnerzy są zwolnieni od obowiązku przestrzegania zakazu konkurencji.

2. Na szczególną uwagę zasługuje także uregulowanie obowiązku lojalności i zakazu konkurencji w spółce komandytowej. Również w tej spółce, zgodnie z art. 103 k.s.h., w sprawach nieuregulowanych stosuje się odpowiednio przepisy o spółce jawnej, chyba że ustawa stanowi inaczej. W związku z tym, na podstawie art. 56 w zw. z art. 103 k.s.h. obowiązek lojalności i zakaz konkurencji obowiązuje przede wszystkim komplementariuszy. Jest to oczywiście uzasadnione przyznanym im przez ustawę statusem w spółce, wyrażającym się w prawach do prowadzenia jej spraw i reprezentacji. Obowiązki te spoczywają na komplementariuszach jako na wspólnikach i nie zostają uchylone w razie pozbawienia komplementariusza prawa do reprezentowania spółki czy też wyłączenia go od prowadzenia jej spraw²⁶.

Całkowicie odmiennie uregulowany natomiast został obowiązek lojalności i zakaz konkurencji w odniesieniu do komandytariusza. Zgodnie z art. 121 § 3 k.s.h., ograniczeń, o których mowa w art. 56 i art. 57 k.s.h., nie stosuje się do komandytariusza nieposiadającego prawa do prowadzenia spraw spółki lub jej reprezentowania, chyba że umowa spółki stanowi inaczej. Unormowanie powyższe, uwzględniając postulaty dok-

---

²⁶ Por. przyp. 24.

triny zgłaszane w poprzednim stanie prawnym²⁷, miało na celu dostosowanie powyższych obowiązków do możliwości ukształtowania w umowie spółki statusu komandytariusza w zróżnicowany sposób. Umowa może bowiem zaakceptować model ustawowy i przyjąć bierną pozycję komandytariusza w spółce jako współnika pozbawionego prawa do prowadzenia spraw i reprezentowania spółki, może przyznać mu tylko jedno z tych uprawnień albo wręcz powierzyć prowadzenie spraw i reprezentację spółki właśnie komandytariuszom²⁸. O ile jednakże prawo prowadzenia spraw może zostać przyznane komandytariuszowi w umowie i wówczas przysługuje mu ono jako współnikowi, jest wpisane w jego uczestnictwo w spółce, o tyle uprawnienie do jej reprezentowania nigdy nie może zostać przyznane komandytariuszowi jako współnikowi, tj. jako prawo wynikające z uczestnictwa. Jako współnicy mogą spółkę reprezentować wyłącznie komplementariusze, natomiast komandytariusz może występować w imieniu spółki wyłącznie w charakterze pełnomocnika (art. 118 k.s.h.). W zakresie wykonywanej reprezentacji jest on traktowany tak jak osoba trzecia²⁹. Umowa nie może mu więc powierzyć prawa do reprezentowania spółki w takim znaczeniu, w jakim terminem tym posługuje się kodeks spółek handlowych w odniesieniu do spółek osobowych. Prawo to jest rozumiane jako ustawowe prawo współnika do dokonywania w imieniu spółki wszystkich czynności sądowych i pozasądowych spółki, którego nie można ograniczyć ze skutkiem wobec osób trzecich (art. 29 § 3 k.s.h.). Reprezentacja wykonywana przez komandytariusza ma zawsze swe źródło w stosownym umocowaniu, jej zakres wynika z charakteru lub treści takiego umocowania i nigdy nie jest wykonywana w charakterze przedstawiciela ustawowego, lecz pełnomocnika (prokurenta), dlatego też nieściśle jest mówienie w odniesieniu do komandytariusza o prawie do reprezentowania spółki, poprawniejsze byłoby użycie określenia „umocowanie”.

---

²⁷ Por. m.in. K. K o p a c z y Ń s k a - P i e c z n i a k, *Zakaz...*, s. 29 i nast. oraz powołaną tam literaturę; A. K i d y b a, *Status prawny komandytariusza*, Warszawa 1998, s. 224.

²⁸ Na temat możliwych dopuszczalnych modeli spółki komandytowej, wyodrębnionych właśnie z uwagi na sposób ukształtowania pozycji komandytariusza – A. K i d y b a, *Status...*, s. 29 i nast.

²⁹ Szeroko na temat reprezentacji spółki komandytowej przez komandytariusza, *ibidem*, s. 66 i nast.

Wracając jednakże do zasadniczego wątku rozważań, z wnioskania *a contrario* z art. 121 § 3 k.s.h. wynika, że ograniczenia, o których mowa w art. 56 i 57 k.s.h., mają zastosowanie do komandytariusza, który ma prawo prowadzenia spraw spółki lub został umocowany do jej reprezentowania (chyba że umowa spółki stanowi inaczej). Z powyższego wynika, że obowiązek lojalności i zakaz konkurencji (bo to są ograniczenia zawarte w art. 56 k.s.h.) obowiązują komandytariusza w następujących przypadkach: gdy ma prawo prowadzenia spraw spółki, gdy został umocowany do jej reprezentowania jako pełnomocnik (prokurent) oraz gdy zarówno umowa spółki przyznaje mu prawo prowadzenia spraw, jak i został umocowany do jej reprezentowania we wskazanym charakterze.

Uregulowanie powyższe budzi jednak pewne zastrzeżenia. Przede wszystkim przepis art. 121 § 3 k.s.h. wyłącza związanie komandytariusza obowiązkiem lojalności, w sytuacji gdy nie przysługują mu powyższe uprawnienia. Przepis ten wyraźnie bowiem stanowi o ograniczeniach zawartych w art. 56 k.s.h., a jednym z nich jest właśnie obowiązek lojalności. Takie rozwiązanie nie wydaje się słuszne, gdyż nawet w sytuacji, gdy komandytariuszowi przyznaje się w spółce pozycję pasywną, obowiązek ten – z uwagi na istotę spółki osobowej – powinien go dotyczyć³⁰, podobnie jak nie można przyjąć, by partnera w sytuacji ustanowienia zarządu nie obowiązywał wymóg lojalności wobec spółki.

Ponadto, o ile związanie zakazu konkurencji z przyznaniem komandytariuszowi prawa prowadzenia spraw spółki wydaje się w pełni uzasadnione, o tyle uzależnienie jego obowiązywania od umocowania komandytariusza do reprezentowania spółki budzi pewne zastrzeżenia. Dotyczy to głównie przypadku, gdy umowa spółki nie przyznaje komandytariuszowi prawa do prowadzenia jej spraw, a jedynie zostało mu udzielone pełnomocnictwo (prokura). Oznacza to, że komandytariusz nie ma bieżącego wglądu w wewnętrzne sprawy spółki i uzyskuje tylko takie informacje, które są potrzebne do dokonania w jej imieniu określonych czynności. Wprawdzie można doszukiwać się uzasadnienia dla objęcia komandytariusza zakazem konkurencji w przypadku udzielenia mu prokury, z uwagi na jej bardzo

---

³⁰ Tak A. Kidyba, *Kodeks...*, t. I, s. 451, natomiast J.P. Naworski, [w:] J.P. Naworski, K. Strzelczyk, T. Siemiątkowski, R. Potrzebacz, *Komentarz...*, s. 317 przyjmuje, że komandytariusza zawsze wiąże obowiązek lojalności.

szeroki ustawowo określony zakres umocowania, a także jej oparcie na zaufaniu, lecz i w tym przypadku komandytariusz nie ma kompetencji decyzyjnych w spółce³¹. Prokurent zresztą, z racji pełnionej funkcji, nie jest *ex lege* zobowiązany do przestrzegania zakazu konkurencji. Jednakże w przypadku udzielenia komandytariuszowi pełnomocnictwa brak jest takiego uzasadnienia. W szczególności wątpliwości budzi objęcie zakazem konkurencji komandytariusza, któremu udzielono jedynie pełnomocnictwa szczególnego do dokonania konkretnie oznaczonej czynności czy też pełnomocnictwa rodzajowego. W takich przypadkach niewątpliwie regulacja zawarta w art. 121 § 3 k.s.h. idzie zbyt daleko i wykracza poza przyjęty cel wprowadzenia zakazu konkurencji. W związku z tym wydaje się, że wprowadzony przepis nie rozwiązał wątpliwości zgłaszanych pod rządem kodeksu handlowego, ale wręcz je pogłębił, wyłączając *expressis verbis* obowiązywanie lojalności w odniesieniu do komandytariusza, który nie ma prawa prowadzenia spraw spółki lub jej reprezentowania, a także uzależniając obowiązywanie zakazu konkurencji od umocowania komandytariusza do reprezentowania spółki, bez wskazania charakteru czy zakresu tego umocowania. Wydaje się, że przepis ten powinien zobowiązywać komandytariuszy do przestrzegania obowiązku lojalności, bez względu na jakiegokolwiek dodatkowe okoliczności, zaś w odniesieniu do zakazu konkurencji powinien odnosić go wyłącznie do tych komandytariuszy, którzy mają prawo prowadzenia spraw spółki, gdyż prawo to, w odróżnieniu od prawa do reprezentacji, można im przyznać jako współnikom.

3. W odniesieniu do spółki komandytowo-akcyjnej brak jest przepisu regulującego wprost zagadnienie obowiązywania w niej obowiązku lojalności i zakazu konkurencji. W związku z tym konieczne jest odwołanie się do reguł obowiązujących w spółkach, których elementy zostały wykorzystane w konstrukcji spółki komandytowo-akcyjnej. Zasady obowiązywania powyższych ograniczeń należy ustalić w oparciu o przepis art. 126 § 1 k.s.h., określający zakres zastosowania do spółki komandytowo-akcyjnej przepisów o spółce komandytowej i spółce akcyjnej. W świetle art. 126 § 1 pkt 1 k.s.h., do komplementariuszy spółki komandytowo-akcyjnej w zakresie stosunków wewnętrznych spółki mają

---

³¹ J.P. Naworski, [w:] J.P. Naworski, [w:] J.P. Naworski, K. Strzelczyk, T. Siemiątkowski, R. Potrzeńcz, *Komentarz...*, s. 317.

zastosowanie przepisy o spółce komandytowej, a w związku z tym, że również te przepisy nie regulują wprost obowiązku lojalności i zakazu konkurencji, w ostatecznym rozrachunku mają zastosowanie przepisy o spółce jawnej (art. 56 i 57 k.s.h.). W świetle powyższych przepisów należy przyjąć, że obowiązek lojalności i zakaz konkurencji w spółce komandytowo-akcyjnej obowiązuje wszystkich komplementariuszy, natomiast status prawny akcjonariuszy tej spółki wyznaczają przede wszystkim prawa udziałowe inkorporowane w akcjach i związane z nimi obowiązki. Do akcji zaś mają odpowiednio zastosowanie przepisy o spółce akcyjnej (art. 126 § 1 pkt 2 k.s.h.). W związku z tym nie spoczywa na nich obowiązek lojalności ani zakaz konkurencji wynikający z ustawy³². Ich zobowiązanie do współdziałania w spółce wyraża się przede wszystkim w obowiązku wniesienia wkładu i przepisy kodeksu nie wymagają od nich współdziałania w sposób właściwy współnikom spółek osobowych, a więc przy powstrzymaniu się od wszelkiej działalności sprzecznej z interesami spółki, a w szczególności niezajmowania się interesami konkurencyjnymi.

Specyfika spółki komandytowo-akcyjnej wyraża się również w tym, że jeden podmiot może posiadać w tej spółce podwójny status współniczy: komplementariusza-akcjonariusza. W takim przypadku przysługują mu prawa i obciążają obowiązki oraz odpowiedzialność za zobowiązania spółki, składające się na uczestnictwo w spółce komplementariusza, i jednocześnie jest podmiotem praw wynikających z akcji oraz związanych z nimi obowiązków³³. O ile jednak status komplementariusza współnik ten może realizować w pełnym zakresie, o tyle wykonywanie praw z przysługujących mu akcji podlega pewnym ograniczeniom (art. 142 § 4, art. 145 § 4 k.s.h.), a ponadto nie zostaje on zwolniony z osobistej odpowiedzial-

---

³² Tak również A. Szumański, [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Bydgoszcz-Kraków 2002, s. 225-226. Należy przy tym zaznaczyć, że w odniesieniu do spółek akcyjnych reprezentowany jest w doktrynie pogląd, zgodnie z którym w niektórych przypadkach akcjonariusz jest zobowiązany do szczególnej lojalności wobec spółki; por. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks...*, t. III, s. 218.

³³ Na temat związania obowiązków z akcją J. Frąckowiak, [w:] J. Frąckowiak, A. Kidyba, K. Kruczałak, W. Opalski, W. Popiołek, W. Pyziół, *Kodeks...*, s. 464.

ności za zobowiązania spółki³⁴. Z tego względu należy przyjąć, że współnika o podwójnym statusie obowiązuje zakaz konkurencji i obowiązek lojalności w takim zakresie, w jakim ograniczenia te odnoszą się do komplementariuszy spółki komandytowo-akcyjnej. Mimo posiadania akcji pozostaje on bowiem komplementariuszem, przy czym uczestnictwo o charakterze kapitałowym, wynikające z przysługiwania akcji, nie wpływa na jego jednoczesne uczestnictwo w spółce mające charakter osobisty.

Ponadto, w razie ustanowienia w tej spółce rady nadzorczej zakaz konkurencji obowiązuje w pewnym ograniczonym zakresie jej członków. Dotyczy on bowiem wyłącznie członków rady nadzorczej delegowanych do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych, w razie wyboru rady w drodze głosowania oddzielnymi grupami (art. 390 § 3 w zw. z art. 126 § 1 pkt 2 k.s.h.)³⁵.

III. Uwagi końcowe

1. W świetle powyższych uwag zakaz konkurencji z mocy ustawy obowiązuje w spółce jawnej wszystkich współników, w spółce partnerskiej wszystkich partnerów oraz zarząd, jeżeli został ustanowiony, w spółce komandytowej i komandytowo-akcyjnej komplementariuszy (komandytariuszy w spółce komandytowej tylko wówczas, gdy mają prawo prowadzenia spraw lub reprezentacji spółki), natomiast w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej wiąże przede wszystkim członków zarządu. Wyjątkowo zakazem tym są objęci członkowie rady nadzorczej spółki akcyjnej i komandytowo-akcyjnej, delegowani do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych w razie wyboru rady w drodze głosowania oddzielnymi grupami. Ponadto, w każdej ze spółek handlowych w okresie likwidacji zakaz ten obowiązuje likwidatorów.

Z tak zarysowanego zakresu podmiotowego zakazu konkurencji wynika ogólny wniosek, że zakaz ten w spółkach handlowych obowiązuje przede

---

³⁴ Na temat „gorszego” statusu takiego współnika od „zwykłego” akcjonariusza A. Szumanski, [w:] S. Ołtyński, A. Szajkowski, A. Szumanski, J. Szwaja, *Kodeks...*, t. I, s. 680; por. też A. Kidyba, *Nowy typ spółki – spółka komandytowo-akcyjna*, Edukacja Prawnicza 2002, nr 3, s. 15.

³⁵ Przepisy mające zastosowanie do rady nadzorczej spółki komandytowo-akcyjnej wskazuje A. Kidyba, *Kodeks...*, t. I, s. 526.

wszystkim osoby (ewentualnie inne podmioty, jeżeli są współnikami spółek osobowych), które mają prawo prowadzenia spraw i reprezentacji spółki. Istotne jest przy tym, że w zasadzie wszystkim kategoriom osób związanych wprost ustawowym zakazem konkurencji prawo do prowadzenia spraw oraz reprezentowanie spółki przysługują łącznie. Dla obowiązywania zakazu konkurencji decydujące znaczenie ma źródło przysługiwania tych praw. Wiąże on bowiem osoby, którym prawa te przysługują *ex lege* z racji samego statusu w spółce (uczestnictwa w charakterze współnika o określonym statusie lub pełnienia wskazanej funkcji). Z tego punktu widzenia nie ma znaczenia, czy w konkretnej spółce prawa te dana osoba objęta ustawowym zakazem konkurencji może realizować, czy też została ona pozbawiona jednego z nich lub obu w sposób określony w przepisach kodeksu spółek handlowych. Takie sytuacje mogą zaistnieć przede wszystkim w przypadku związanych zakazem konkurencji współników spółek osobowych i obejmują pozbawienie prawa do reprezentacji na podstawie postanowień umowy spółki oraz na mocy prawomocnego orzeczenia sądu (art. 30 k.s.h.), ewentualnie uchwałą (art. 96 k.s.h.), w drodze postanowień statutu, uchwały o zmianie statutu lub prawomocnego orzeczenia sądu (art. 137 k.s.h.), a także, według niejednolitej terminologii kodeksu spółek handlowych, wyłączenia od prowadzenia spraw spółki na mocy umowy spółki, późniejszej uchwały współników (art. 40 § 1 k.s.h.), prawomocnego orzeczenia sądu (art. 47 k.s.h.) oraz pozbawienia prawa prowadzenia spraw spółki na mocy statutu lub zmiany statutu (art. 140 § 2 i 3 k.s.h.). W spółkach kapitałowych czasowe wyłączenie członków zarządu od prowadzenia spraw i reprezentowania spółki może nastąpić w drodze uchwały rady nadzorczej o zawieszeniu z ważnych powodów w czynnościach wszystkich lub niektórych członków zarządu (art. 220 i 383 § 1 k.s.h.). Należy przyjąć, że w takich sytuacjach prawa powyższe ulegają w stosunku do danej osoby niejako „zawieszeniu”, „uśpieniu” i mogą zostać przywrócone. Niezależnie od zaistnienia którejkolwiek ze wskazanych okoliczności, zakaz konkurencji obowiązuje określoną osobę, chyba że został uchylony za zgodą pozostałych współników (art. 56 § 2 k.s.h.) czy też za zgodą spółki, wyrażoną przez właściwy organ (art. 211 § 2 i 380 § 2 k.s.h.).

2. Wyjątkowy w tym zakresie charakter ma uregulowanie zakazu konkurencji obowiązującego komandytariuszy. Wspólnicy ci bowiem nie są *ex lege* zobowiązani do przestrzegania zakazu konkurencji tylko na tej podstawie, że uczestniczą w spółce komandytowej. Ograniczenie to nie wiąże więc ich bezwarunkowo, lecz jego obowiązywanie ustawa uzależnia od sposobu ukształtowania statusu komandytariusza w umowie spółki. Komandytariusz jest zobowiązany do przestrzegania zakazu konkurencji wyłącznie wówczas, gdy na podstawie umowy spółki przysługuje mu prawo prowadzenia spraw spółki lub został umocowany do jej reprezentowania. Tylko w tym przypadku, jak należy sądzić, ze względu na to, że zakaz konkurencji wobec komandytariusza jest wyjątkiem, a nie regułą, obowiązywanie zakazu konkurencji jest uwarunkowane przysługiwaniem wspólnikowi już choćby jednego ze wskazanych uprawnień, a ponadto nie wiąże się z reprezentowaniem spółki w charakterze przedstawiciela ustawowego, lecz pełnomocnika (prokurenta). W konsekwencji zakaz ten obowiązuje komandytariusza w następujących trzech wariantach: gdy ma prawo prowadzenia spraw spółki, gdy jest umocowany do jej reprezentowania oraz gdy ma prawo prowadzenia spraw i umocowanie do reprezentowania spółki. Wystarczające jest więc przyznanie tylko jednego z powyższych uprawnień, by komandytariusz związany był omawianym ograniczeniem. W świetle całokształtu przepisów dotyczących zakazu konkurencji uregulowanie takie wydaje się zbyt daleko idące, w szczególności w zakresie, w jakim uzależnia obowiązywanie zakazu konkurencji od samego umocowania do reprezentowania spółki.

3. Należy przy tym zaznaczyć, że wskazane wyżej zasady uregulowania zakresu podmiotowego zakazu konkurencji mają istotne znaczenie dla określenia jego losów, w sytuacjach gdy przepisy prawa dopuszczają możliwość przeniesienia swojego statusu przez osobę zobowiązaną do przestrzegania zakazu konkurencji. Możliwość taka występuje w odniesieniu do wspólników spółek osobowych na podstawie art. 10 k.s.h., statuującego dopuszczalność przeniesienia na inną osobę ogółu praw i obowiązków w spółce. W odniesieniu do wspólników spółki jawnej, partnerów i komplementariuszy zakaz konkurencji i obowiązek lojalności wchodzi w skład ogółu praw oraz obowiązków tych wspólników, i stanowią jeden z ustawowych wyznaczników ich statusu w spółce. Tym

samym stanowią integralny składnik udziału w spółce takich osób³⁶. W razie przejścia na inną osobę ogółu praw i obowiązków wskazanych kategorii wspólników, wspólnik przystępujący do spółki jest zobowiązany do przestrzegania zakazu konkurencji, tak jak dotychczas wspólnik z niej występujący. Przeniesienie przez komandytariusza ogółu swoich praw i obowiązków w spółce na inną osobę powoduje, że nie uzyskuje ona prawa do prowadzenia spraw spółki, które przysługiwało na podstawie umowy danemu komandytariuszowi (art. 122 k.s.h.). Prawo to bowiem zostało ukształtowane jako ściśle związane z nim i wygasa w razie przeniesienia udziału w spółce przez tak uprawnionego komandytariusza na inną osobę³⁷. Również umocowanie do reprezentowania spółki udzielone dotychczasowemu komandytariuszowi na podstawie pełnomocnictwa czy prokury nie przechodzi na następcę, gdyż nie jest objęte ogółem praw i obowiązków komandytariusza w spółce, lecz wynika z oddzielnego od uczestnictwa stosunku prawnego łączącego go ze spółką, a ponadto ma charakter nieprzenoszalny³⁸. W konsekwencji komandytariusz przystępujący do spółki w tym trybie nie jest związany zakazem konkurencji, gdyż nie przysługuje mu z racji samego przejścia ogółu praw i obowiązków prawo prowadzenia spraw spółki ani nie jest umocowany do jej reprezentowania.

4. Zakres przedmiotowy zakazu konkurencji w spółkach handlowych jest bardzo rozbudowany. Pojęcie interesów konkurencyjnych czy zajmowania się interesami konkurencyjnymi jest bowiem bardzo pojemne i może w określonych okolicznościach obejmować zróżnicowane zachowania, niekoniecznie wyrażające się w prowadzeniu spraw czy reprezentowaniu podmiotu konkurencyjnego³⁹.

³⁶ Ogół praw i obowiązków wspólnika jest bowiem ujmowany w odniesieniu do spółek osobowych jako „udział w spółce”; por. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumaniński, J. Szwałaj, *Kodeks...*, t. I, s. 121-122. Tak rozumiany „udział” należy odróżnić od udziału kapitałowego w spółce osobowej, którego definicję zawiera art. 50 k.s.h.; por. T. Siemiątkowski, R. Potrzebszcz, *Konsekwencje wprowadzenia do Kodeksu spółek handlowych pojęcia udziału kapitałowego*, PPH 2001, nr 4, s. 3 i nast.; A. Kidyba, *Kodeks...*, t. I, s. 212 i nast.

³⁷ A. Kidyba, *Kodeks...*, t. I, s. 452.

³⁸ *Ibidem*, s. 453.

³⁹ Szeroko na temat przejawów „zajmowanie się interesami konkurencyjnymi” K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Zakaz...*, s. 37 i nast.

O pewnej zależności zakresu podmiotowego i przedmiotowego zakazu konkurencji można mówić jedynie w stosunku pomiędzy zajmowanym w spółce statusem implikującym obowiązywanie zakazu konkurencji a statusem, którego uzyskanie u konkurenta jest tym zakazem objęte. Zależność ta znajduje wyraz w zakazie uczestnictwa w spółce konkurencyjnej jako wspólnik spółki jawnej, partner, komplementariusz, a także członek zarządu spółki (ewentualnie tylko członek zarządu spółki kapitałowej) oraz rady nadzorczej spółki akcyjnej i komandytowo-akcyjnej, delegowany do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych. Tylko w tych przypadkach zakres tego, co jest zakazane i krąg osób, które podlegają zakazowi, krzyżują się ze sobą, czyli posiadany w spółce status jest jednocześnie zakazany w spółce konkurencyjnej⁴⁰, natomiast w pozostałym zakresie zależności powyższej nie ma. Formy aktywności objęte zakresem przedmiotowym zakazu konkurencji są bowiem różnorodne i oparte na różnych podstawach prawnych, dlatego też trafne wydaje się wnioskowanie, że skoro posiadanie określonego statusu w spółce zobowiązuje *ex lege* do przestrzegania ograniczenia w postaci zakazu konkurencji, to status taki jest również objęty zakresem przedmiotowym zakazu w spółkach, natomiast brak jest zależności w odwrotnym kierunku, czyli nie można przyjąć, że skoro określony status jest objęty zakresem przedmiotowym zakazu konkurencji, to osoba status ten posiadająca również takim zakazem jest ograniczona. W szczególności przejawem zajmowania się interesami konkurencyjnymi może być występowanie w charakterze prokurenta lub pełnomocnika podmiotu prowadzącego działalność konkurencyjną wobec spółki, co jednocześnie nie upoważnia do twierdzenia, że pełnomocnik lub prokurent każdej spółki jest zobowiązany do przestrzegania zakazu konkurencji. Objęcie zakazem konkurencji uczestnictwa w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością czy w spółce akcyjnej, o ile wspólnik lub akcjonariusz posiada co najmniej 10% udziałów lub akcji spółki, również nie uzasadnia przyjęcia, że wspólnik, czy akcjonariusz o takim udziale w kapitale zakładowym jest zobowiązany do przestrzegania zakazu konkurencji. Zakaz uczestnictwa w radzie nadzorczej czy komisji rewizyjnej konkurencyjnej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością konkurencyjnej, jak również w radzie nadzorczej spółki

---

⁴⁰ Por. również uwagi A. K i d y b a, *Kodeks...*, t. I, s. 834.

akcyjnej (poza przypadkiem określonym w art. 390 § 3 k.s.h.), także nie znajduje odzwierciedlenia w statusie członków tych organów, którzy z mocy prawa nie są związani zakazem konkurencji. Oczywiście nie wyklucza to możliwości nałożenia omawianego obowiązku na wskazane osoby na podstawie umowy lub statutu spółki.